

پزشکیان به جناح رقیب اولتیماتوم بدهد

تقی آزادارمکی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران در گفت‌وگو با جماران گفت: «لازمه وفاقی این است که دیگری هم از مواضع پیشین فاصله بگیرد. متأسفانه آنها راه خودشان را پیش برده‌اند و آقای پزشکیان فقط کوتاه آمده و اسمش را وفاق گذاشته است.» وی تأکید کرد: «آقای پزشکیان باید انتظارش از وفاق با دیگران را اعلام کند و بگوید من وفاق را این طوری می‌فهمم. مثلاً الان نمی‌توانند یک رئیس دانشگاه را انتخاب کنند. جامعه مدنی و استادان تعیین کرده‌اند ولی رئیس دانشگاه تهران همچنان سرپرست مانده و اجازه نمی‌دهند به طور جدی کارش را شروع کند. همه مشروط و معلق مانده‌اند؛ درخواست بدهید و این کار را تمام کنید. اولتیماتوم بدهد. یعنی به رقیب بگوید من اینقدر فاصله گرفته‌ام و تو هم از مواضع فاصله بگیر.»

به دنبال حذف و پاکسازی مخالفین هستند

سیدمصطفی هاشمی طباطبائی، فعال سیاسی در گفت‌وگو با جماران با بیان اینکه ترفیض با استعفای خود می‌خواست فشارها از روی پزشکیان کم شود، عنوان کرد: «عملکرد دولت مشکل دارد و بی‌برنامه و دچار روزمرگی است. دولت با این استدلال که اگر چیزی بگوییم دشمن سوءاستفاده می‌کند، هیچ حرفی در مورد مشکلات و وضعیت کشور نمی‌زند و مردم را مطلع نمی‌کند، اما این یک رویکرد کاملاً اشتباه است.» وی اضافه کرد: «آقای پزشکیان فکر می‌کند با انتصاب افرادی از گروه مقابل در دولت خود، می‌تواند وفاق ایجاد کند، در حالی که وفاق قلبی است، نه شکلی. طرف مقابل دنبال وفاق نیست، بلکه خواهان حذف و پاکسازی مخالفین خود است. حتی برخی از افراد جناح مقابل، عدم وفاق با پزشکیان را وظیفه شرعی خود می‌دانند.»

زمان اعلام گزارش بررسی ناآرامی‌های ۱۴۰۱

سکینه یاد، عضو کمیته ویژه بررسی ناآرامی‌های ۱۴۰۱ درباره اقدامات انجام شده در این کمیته در گفت‌وگو با ایبنا گفت: «ما جریان خسارات زیادی را انجام دادیم و به اشخاص حقیقی که در آن ناآرامی‌ها آسیب دیده بودند، جبران خسارت کردیم. حتی به افرادی که ضارب آن‌ها هم مشخص نبود خسارت پرداخت شد. همچنین به دیدار خانواده‌ها رفته‌ایم. من در این مدت شخصاً بیشترین گفت‌وگو را با مردم داشتم و به ۱۱ استان رفتم آقای دکتر مظفر هم در استان‌هایی مانند البرز، اراک و تهران با خانواده‌هایی که درگیر این حوادث بودند دیدار داشت. من هم به استان‌هایی مانند سیستان و بلوچستان، کرمانشاه، فارس، مازندران و گیلان رفتم و با توجه به اینکه ناآرامی‌ها در این دو استان بسیار زیاد بود با این خانواده‌های درگیر در این حوادث دیدار کردم. همچنین با خانواده‌هایی که فرزندان‌شان در این حوادث کشته شده بودند نیز دیدار داشتیم.» وی گفت: «کمیته حقیقت‌یاب هم حدود ۲۵ اسفندماه گزارش نهایی خود را اعلام می‌کند ما هم احتمالاً در روزهای آینده قبل از کمیته حقیقت‌یاب گزارش نهایی را به رئیس جمهور ارائه خواهیم کرد.»

نگاه حقوقدان

مسلم آقایی طوق استاد حقوق:

رئیس جمهور در شرایط فعلی سخن نادرستی نگفته است

نامه‌نگاری هم تاکنون اطلاعات دقیقی داده نشده است و در این زمینه بحث‌ها ادامه دارد.
«اگر اتفاق افتاده باشد، در مقوله اجرا آیا مقاومتی از طرف دولت می‌تواند اتفاق بیفتد.»

حالا اگر این نامه‌نگاری بین رئیس مجلس و رئیس جمهور طبق اصل ۱۲۳ قانون اساسی اتفاق افتاده باشد و فکر کنیم این ابلاغ حالا یا با امضای رئیس جمهور یا با ارسال آن توسط رئیس مجلس به روزنامه‌های رسمی صورت گرفته باشد، در این صورت نه آقای پزشکیان و نه هیچ رئیس جمهور و شخص دیگری حق ندارد بگوید قانونی را اجرا نمی‌کند به دلیل آنکه تبعات دارد. یعنی مصوبات مجلس طبق قانون اساسی اگر به این مرحله رسیده باشد، قانون الزام‌آور است اما اینها به شرطی است که مراحل طی شده باشد که فعلاً در این زمینه اتفاق نیفتاده است.

«پس عملاً تندرورها در راستای اجبار بر ابلاغ قانون از سوی قالیباف و فشار بر شورای عالی امنیت ملی در رفع تعلیق این قانون فعال شده‌اند. جایگاه این شورا را در جلوگیری از اجرای این قانون چگونه می‌بینید؟»

درباره تصمیم شورای عالی امنیت ملی تردیدهایی وجود دارد که روایت‌های متناقضی را به میان آورده است. گروه‌ها و جریان‌های مختلف در این زمینه سخن گفتند و حالا اگر فرض بگیریم که شورای عالی امنیت ملی در این زمینه رسماً مصوب کرده است که فلان قانون یا مصوبه مجلس نباید اجرا شود یا برای چندماه تعلیق شود، شورای عالی امنیت ملی در چارچوب اصل ۱۲۶ یعنی مسائل امنیتی و دفاعی این اختیار را دارد که برای پاسداری از ارکان نظام و اصل نظام چنین تصمیمی بگیرد. ممکن است قانون و مصوبه‌ای اختلال در نظام ایجاد کند و یا نظم عمومی دچار آشوب و خلل شود و این شورا چنین اختیاری را برای آن تصمیم دارد و همه اینها بر فرض این است که آن مراحل گفته شده همه انجام گرفته باشد و این راه باقی باشد.

«صحیحی که رئیس جمهور پزشکیان در شرایط فعلی و با توجه به توضیحاتی که دادید، گفته است؛ خدشه به قانون و خلاف قانون نیست؟»

تا زمانی که قانونی لازم‌الاجرا نشود این سخنان درست است ولی پس از لازم‌الاجرا شدن چنین تصمیمی نمی‌تواند بگیرد. فعلاً در این مرحله شورای عالی امنیت ملی با سخنان رئیس جمهوری همراهی کرده است وگرنه ۱۵ روز پس از انتشار قانون در روزنامه‌های رسمی، آن قانون لازم‌الاجرا می‌شود.

در پی انتشار سخن مسعود پزشکیان درباره عدم اجرای قانون حجاب و عفاف از سوی او و تأکیدش بر اینکه «در برابر مردم» نخواهد ایستاد؛ در کنار تجمعی‌هایی که جریان رادیکال برای فشار به او برگزار کردند. برخی هم به موضوع سخن او فارغ از تبلیغات و هیجانات اشاره داشتند؛ اینکه تا چه حد رئیس جمهور اختیار عدم اجرای یک قانون را دارند؛ در این زمینه مسلم آقایی طوق، استاد حقوق دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری در گفت‌وگو با هم‌میهن به تشریح موضوع این قانون و تلاش دولت فارغ از ابعاد مبتنی بر سیاست‌ورزی و ضرورت تحقق وعده‌ها پرداخته است که در ادامه می‌آید.

«رئیس جمهور پزشکیان تأکید داشته که «قانون حجاب و عفاف را نمی‌تواند اجرا کند و در برابر خواست مردم نخواهد ایستاد.» با توجه به اینکه در حال حاضر این قانون به تعلیق درآمده است؛ طبق قانون رئیس جمهور تا کجا می‌تواند مقاومت کند؟»

در ابتدا به موضوع ابلاغ قوانین اشاره کنم. در قانون اساسی اصل ۱۲۳ درباره ابلاغ قوانین آمده است: «مصوبات مجلس و نتایج همه‌پرسی پس از طی مراحل قانونی، توسط رئیس جمهور امضا می‌شود و برای اجرا ابلاغ می‌شود.» همین میزان را مطرح کرده است و نگفته اگر رئیس جمهور امضا نکند چه می‌شود. در این زمینه قانون مدنی آمده است و دخالت کرده در این قانون و به هر حال آن را حل کرده است. اگر مصوبه‌ای از مجلس به رئیس جمهور ابلاغ شود و ارسال شود، در این بین رئیس جمهور ۵ روز فرصت امضای آن را دارد که آن را برای اجرا در اختیار مجریان بگذارد. اگر این کار را نکرد رئیس مجلس مصوبه را به روزنامه رسمی ارسال می‌کند و روزنامه رسمی هم ظرف ۷۲ ساعت ملزم به انتشار آن است. در مانحن‌فیه اگر مصوبه مجلس نهایی شده باشد (و مسئله این است که در این زمینه هم تردیدهایی وجود دارد) و شورای نگهبان تأیید کرده و رئیس مجلس نامه زده باشد به رئیس جمهور، طبق اصل ۱۲۳ رئیس جمهور ممکن است امضا نکند و در قانون تخلف و تبعاتی برای آن مطرح نشده است. اگر چنین اتفاقی افتاده باشد و رئیس مجلس ظرف ۵ روز ابلاغ نکند، رئیس مجلس مکلف به ارسال آن به روزنامه رسمی است اما هیچ چیزی تا الان اتفاق نیفتاده است. اصلاً درباره آن

لازم حالا به قول خودشان کار فرهنگی انجام بگیرد؛ یا به نوعی این اختلافات سلیقه و خواسته را با توجه به اینکه جمعیت قابل توجهی از جامعه پوشش متفاوتی را می‌پسندند، بپذیرند؛ به دنبال تشکیل گشت ارشاد افتادند که عواقب آن در ادوار مختلف را اغلب به یاد داریم و حوادث پی در پی آن در نهایت در سال ۱۴۰۱ با درگذشت مهسا امینی آن اعتراضات را رقم زد و به نوعی به همه نشان داد که تغییرات ملموسی شکل گرفته و تفاوت نظرها در جامعه به‌ویژه درباره سبک زندگی وجود دارد.

با پایان این اعتراضات و تلاش برای برخورد با آنچه به عنوان پدیده بی‌حجابی می‌خوانند و در نهایت تدوین قانون حجاب و عفاف آنچه به نظر می‌رسد این است که جمع قابل توجهی از اقلشار و طیف‌های اجتماعی خواهان حجاب اختیاری هستند. به عبارتی در بازه‌ای از زمان قرار داریم که در کنار آنها که نمی‌خواهند چنین رعایت پوششی داشته باشند؛ بخشی از افراد معتقد مذهبی نیز به این اصرار بر حجاب از سوی حاکمیت و قانونی که آنها به دنبال اجرای آن هستند، انتقاد دارند و عملاً با بسیاری از معتقدین مذهبی و حتی برخی علما روبه‌رو هستیم که مخالف آنچه بخشی از حاکمیت به عنوان حجاب مطرح می‌کنند، هستند.

از پس از اعتراضات و از زمانی که فضا آرام شد؛ مسئله قانونگذاری برای حجاب مطرح شد، لایحه ۹ ماده‌ای قوه قضائیه که به ۱۵ ماده در دولت و ۷۴ ماده در مجلسی که از جمله با حضور نمایندگان باری حداقلی مردم‌روی کار آمده بود، تبدیل شد و در نهایت با اصل هشتادونجی شدن آن، این لایحه در کمیسیون مربوطه به جای صحن مورد بررسی قرار گرفت و با همه نقدها و اعتراضات به مفاد آن از سوی صاحب‌نظران و تأکید بر عواقب تبعات آن، این قانون به تصویب رسید اما مسئله اصلی این است که هم‌زمان با این بررسی و تصویب، انتخابات ریاست جمهوری برگزار شد و مردم به رئیس جمهوری رای دادند که مخالف چنین اجبار و فشاری بر جامعه است و البته این تحلیل به قوت وجود دارد که آنها که رای می‌نهند در طیف موافقان چنین مصوبه‌ای هستند، بلکه معتقد به افزایش آزادی‌های سیاسی و اجتماعی هستند. در نهایت هم از این رئیس جمهور انتظار می‌رود برای پاسخ به خواست مردم برابر اجرای چنین قانونی ایستادگی داشته باشد به‌ویژه آنکه با تأثیر شدن نارضایتی‌ها در جامعه، مسئله امنیتی شدن موضوع و افزایش خشم جامعه مطرح است و با همین ارزیابی‌ها رئیس جمهور وقت و مسئولان مخالف اجرای چنین قانونی هستند. یعنی همانطور که رئیس جمهور هم بر آن تأکید داشتند؛ امکان اجرای چنین قانونی وجود ندارد.

معتراضان به عدم اجرای این قانون باید متوجه باشند که آنها در برابر افرادی که خواهان حجاب اختیاری هستند، قرار نمی‌گیرند؛ زیرا عملاً آنها به دنبال اجرای قانون برای حتی خودشان نیستند و به دنبال اجرای قانون برای طرف مقابل هستند. یعنی به دنبال اعمال قانون بر افرادی که شبیه خودشان نیستند و البته طرف مقابل برای آزادی حق انتخاب به دنبال مقابله با اجرای این قانون است. فارغ از این بُعد، که قطعاً در برخی قوانین قابل بحث است؛ این جمعیت فعلاً در اقلیت هم قرار دارند و حتی حاضر نیستند به آثار و تبعات این تصمیم و آن هشدارها توجه کنند و از خواسته خودشان برای حفظ امنیت و آرامش جامعه کوتاه بیایند. بر همین اساس است که این موضوع اجتماعی با آن رفتاری که در مجلس صورت گرفته و فشارها و تأکیدات رادیکال‌ها نشان می‌دهد موضوع بیش از آنکه دغدغه اجتماعی باشد، رویکردی سیاسی برای اثبات ناکارآمدی دولت‌های تغییر خواهد است.

در نهایت اینکه این سخن رئیس جمهوری که «قانون عفاف و حجاب را نمی‌توانم اجرا کنم چون برای مردم مشکل ایجاد می‌کند» در مقابل مردم نخواهد ایستاد و «جاهت قانونی دارد و تا چه حد رئیس جمهور می‌تواند مقاومت کند و چنین حکمرانی‌ای در پیش گرفته شود؛ موضوعی که در ادامه دو استاد حقوق به ارزیابی آن از زاویه حقوق عمومی و قواعد و قوانین مایه‌پردازند.

می‌شود، در زمره قواعد حقوقی است، هر چند که دولت در وضع آن دخالتی نداشته باشد.

با همه این توضیحات می‌توان دریافت ایده قانون بد بهتر از بی‌قانونی است در دوگانه نظم و بی‌نظم مطرح بوده نه در تقابل عرف و قانون. باید توجه داشت نظم خودانگیخته جامعه و عرف نیز خود نوعی از الزامات حقوقی است و حتی محاکم امکان استناد به آن را دارند.

حاکمیت قانون یا حکمرانی با قانون، مسئله این است

زمانی که سخن از نظام‌های سیاسی توسعه‌یافته به میان می‌آید یکی از شاخص‌های مهم آنان «حاکمیت قانون» در نظر گرفته می‌شود اما باید توجه داشت نباید حاکمیت قانون را با «حکمرانی با قانون» اشتباه گرفت. حاکمیت قانون (Rule of Law) و حکمرانی با قانون (Rule by Law) دو مفهوم بنیادین در مطالعات حقوقی و سیاسی است که از نظر ماهیت و تأثیرات، تفاوت‌های اساسی دارند. این دو مفهوم نشان‌دهنده رویکردهای مختلفی نسبت به قانون و کارکرد آن در جامعه است. حاکمیت قانون به معنای برتری قانون بر تمام افراد، از جمله رهبران و مقامات حکومتی است. این مفهوم تأکید دارد که قانون باید عادلانه، شفاف و مبتنی بر اصول عدالت و حقوق بشر باشد. در جوامعی که حاکمیت قانون رعایت می‌شود، همه افراد بدون استثناء برابرند و هیچ شخص یا نهادی بالاتر از قانون قرار نمی‌گیرد. این مفهوم اعتماد عمومی را تقویت کرده، از فساد می‌کاهد و توسعه اجتماعی و اقتصادی را ممکن می‌سازد. علاوه بر این، حاکمیت قانون از حقوق و آزادی‌های افراد محافظت کرده و فضایی برای عدالت اجتماعی ایجاد می‌کند.

در مقابل، حکمرانی با قانون اغلب در جوامع غیرتوسعه‌یافته حقوقی به چشم می‌خورد و قانون را به ابزاری برای حفظ قدرت و کنترل مردم تبدیل

می‌کند، در این سیستم‌ها، قانون ممکن است عادلانه نباشد و در پس پرده صرفاً هدف خود را تأمین منافع حکومت بداند. این رویکرد معمولاً منجر به نقض حقوق بشر، محدودیت آزادی‌ها و ناپایداری اجتماعی می‌شود و اعتماد مردم به نهادهای حکومتی را کاهش می‌دهد. تفاوت اصلی این دو مفهوم در هدف و کارکرد قانون است. در حاکمیت قانون، هدف ایجاد عدالت، برابری و حفظ حقوق بشر بوده در حالی که در حکمرانی با قانون، هدف تقویت قدرت حکومت و کنترل مردم است. حاکمیت قانون با مشارکت مردم در تصمیم‌گیری، شفافیت، پاسخگویی و حمایت از آزادی‌های فردی همراه است و به همین دلیل، این مهم به‌عنوان یکی از ارکان اصلی دموکراسی شناخته می‌شود. در حالی که حکمرانی با قانون ممکن است از این اصول دوری کند و به سرکوب و حتی نقض حقوق بنیادین منجر شود.

اما شناخت این که کدام قانون مبتنی بر حاکمیت قانون است و کدام یک مبتنی بر حکمرانی با قانون بحثی به‌غایت پیچیده و پرمخاطره بوده و شبیهی بسیار لغزنده است که اگر درست تشخیص داده نشود و یا معیبه دست سیاست‌مداران و گروه‌های مختلف منافع شود، نته‌ها همه قوانین را به چالش می‌کشد که حتی هدف اولیه قانون، یعنی ایجاد نظم را به محاق خود خواهد برد.

باید مانع اجرای چه قانونی شد؟

اکنون می‌توان سوال اصلی این متن را دوباره مطرح کرد، سوالی که جویشی در قلب فلسفه حقوق و عدالت است: «باید مانع اجرای چه قانونی شد؟» با توضیحات اندک بیان شده می‌توان مدعی بود مقاومت در برابر قانون زمانی قابل توجیه است که آن قانون به‌وضوح ناقض اصول بنیادین

